

זבל"א וזבל"א

ר"ן

ע"פ (א"ח ס"א ע' פ"א)

אין בית דין פחות משלשה. וכל שלשה נקראים בית דין, אפילו הדיוטות (לאי אפשר לית זהו חד לידע סכנות דיינים, אבל אי לית זהו חד לידע, פסולי לדון) ומכל מקום יכולין לקבל הטענות ולשפוט לפני מורה והם דנים את האדם בעל כרחו אם הנתבע מסרב לירד לדין או שאינו רוצה לדון עם התובע בעירו; אבל אם רוצה לדון עמו בעירו, אלא שאינו חפץ בשלשה שבירר התובע, אז זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד. הגה: כדקלמן סימן י"ג. ונ"ל דווקא דיינים שאינם קבועים, אבל אם דיינים קבועים בעיר, לא יוכל לומר: לא אדון לפניכם אלא כזה בורר, וכן נוהגין בעירנו, וע"ל סימן כ"ב סעיף א'.

ר"ק

אגרות משה (א"ח א"ב ס"ג)

הנה ברור ופשוט שכל בע"ד יכול לומר שרוצה דוקא בזבל"א, וכמפורש בתוס' ורא"ש סנהדרין דף ה' ע"א דהא דמומחה לרבים תניא שדן אפילו יחידי שפירושו אפילו בעל כרחו וכמו כן למדו משם דסתם דיינים שדנין בשלשה הוא נמי שיכולין לדון אפילו בעל כרחם דהוא דוקא כשאינו רוצה לבא לב"ד כלל, אבל כשרוצה לבא לב"ד אבל רוצה בזבל"א אין יכולין לכופו שילך לב"ד בלא זבל"א אף שהוא מומחה, ומסתבר דהוא אף לפני שלשה מומחין אין יכולין לכופו לדונו בעל כרחו דהא לרש"י מומחה לרבים שדן יחידי הוא למ"ד דא"צ שלשה מקרא דבצדק תשפוט וגם עליו כתבו התוס' שאינו יכול לדון בע"כ אלא כשלא רצה כלל לילך לב"ד אף שלדידיה הוי מומחה אחד כמו שלשה מומחין, ודוחק לומר שבתוס' שמשמע שאף במומחה אינו יכול לכופו אלא כשאינו רוצה לבא כלל לפני ב"ד הוא רק לשיטתייהו שיחיד מומחה שתניא שדן הוא רק מתקנתא דרבנן דלכן לא תיקנו אלא בכה"ג שאין רוצה כלל לילך לב"ד דהי"ל לפרושי זה. וגם הרא"ש הא מפרש הברייתא לתרוייהו למאן דלית ליה עירוב פרשיות הוא מדאורייתא ולמאן דאית ליה עירוב פרשיות הוא מדרבנן ולא הזכיר שיחיה חלוק ביניהו לענין בע"כ אף כשרוצה לילך לב"ד דזבל"א אלמא דליכא חלוק ביניהם לדינא דלתרוייהו הוא מה שמסיק דכשרוצה בזבל"א אין יכולין לכופו וא"כ גם תלתא מומחין אין יכולין לכופו אלא כשאינו רוצה לילך לב"ד כלל. אבל לדינא אינו נוגע זה בדומננו ליכא דין מומחה שלכן לא שייך לדון כלל בזה כי כן איפסק גם בשי"ע סימן ג' סעי' א'. ומשמע שליכא בזה חולק. ורק במומחה פליג הטור בסימן י"ג שהוא נגד אביו הרא"ש וכמעט כל הראשונים ועיי"ש בב"ח וצ"ע אבל בזמננו שליכא מומחה לכו"ע יכול לומר שרוצה לפני ב"ד דזבל"א.

והא דכתב הרמ"א דאם דיינים קבועים בעיר לא יכול לומר לא אדון לפניכם אלא בזה בורר היה זה רק בעירות שבמדינותינו שהיו מתמנים מהעיר שאף הרב האב"ד לבדו נמי היה יכול לכופו מאחר שקבלוהו אבל בנוא יארק ליכא דיינים קבועים שנתמנו מהעיר ובפרט שאיכא עוד אגודות וחבורות של רבנים שליכא אף מינוי מכל הרבנים שבעיר ולכן כשרוצה אחד מהן בזבל"א מוכרחין לילך בזבל"א דוקא.

וא"ת ולמה צריך ברירה כלל והא אוכחנא בפ"ק ששלשה הדיוטות כופין אע"ג דלא קבלום עליהם בעלי דינין ואצ"ל אם היו שלשה מומחין דאפילו ביחיד מומחה אמרינן בירושלמי מומחה שכפה ודן דינו דין. ו"ל דהא כתבינן לעיל דכי כייפי' שלשה הדיוטות או יחיד מומחה היינו דוקא כשהנתבע מסרב על עיקר הדין ואומר שלא יעשה עמו דין אבל אם טעון שיעשה עמו דין אלא שאינו רוצה שיהא פלוני דיין אלא פלוני צייתין ליה בהא. ומ"ה תנינא במתני' זבל"א וזבל"א.

גמ' מ"ט לעזבי הכי שכל אחד מצעלי הדינין בורר לו דיין אחד ולא אמר שיצרכו בין שניהם שלשה. אמרי במערבא משום רבי זירא מתוך שזה בורר לו דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד ושניהן בוררים להן עוד אחד יוצא דין לאמתו פרש"י דיוצא דין אמת לאמתו לדייני צעלי דינין וסברי הכי אני צירתי האחד ואם היה יכול להפך בזכותי היה מהפך והדיינין עלמס נוח להן להפך בזכות שניהם מפני ששניהם צירוס:

ב מפני שיש חסרי דעת טועין בדברי רש"י ולמדו ממנו שהדיין יש לו להפך בזכות אותו שצירר ועומד במקומו לחפות בדברים אשר לא כדון ונהגו כמה אנשים לצרור להם בעל תחבולות ונתלן בדברי רש"י שמשמע יש לו להפך בזכותו. וחלילה וחס לא דקדקו בדבריו שכתב דסברי הכי אני צירתי. כי הוא סובר כך שיהפך בזכותו יותר מזכות האחר ומתוך זה לית לדיניהן. אבל הדיין עצמו חלילה לו למאן סברא לזכותו אם לא שיראה לו דין גמור אבל אם היה יכול להטעות את חבירו לקבל סברתו אע"פ הוא מסופק בה הרי זה בכלל מטה משפט אבל מתוך שזה צירר מדין דבריו לאשורו ואם יש לו שום דבר זכות נושא ונותן עם חבירו וכן עושה הדיין האחר לשני נמצא לא נשאר זכות (לא) נסתר ונעלם לשניהם והשלישי שומע משא ומתן של שניהם ומכריע ביניהם ויוצא הדין לאמתו.